

Секція 2. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

УДК 339.371:339.137.025

ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ РИТЕЙЛУ ЯК ПРОЯВ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Н.М. Смольнякова, М.О. Резник

Розглянуто розвиток теорії життєздатності підприємства. Проаналізовано думки науковців щодо суті економічної категорії «життєздатність підприємства». Систематизовано наукові підходи до трактування поняття «життєздатність підприємства»: системний, ресурсний, стейкхолдерський, стратегічний та ін. Охарактеризовано загальні ознаки та складові життєздатності підприємства. Показано роль конкурентних переваг у досягненні та розвитку життєздатності суб'єктів господарювання. Запропоновано трактувати життєздатність підприємств ритейлу як їх здатність досягати цілей розвитку на довготривалій основі за рахунок реалізації конкурентних переваг.

Ключові слова: життєздатність, роздрібна торгівля, конкурентні переваги, ефективність, науковий підхід.

ЖИЗНЕСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ РИТЕЙЛА КАК ПРОЯВЛЕНИЕ РЕАЛИЗАЦИИ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ

Н.Н. Смольнякова, М.О. Резник

Рассмотрено развитие теории жизнеспособности предприятия. Проанализированы мнения ученых о сущности экономической категории «жизнеспособность предприятия». Систематизированы научные подходы к трактовке понятия «жизнеспособность предприятия»: системный, ресурсный, стейкхолдерский, стратегический и другие. Охарактеризованы общие признаки и составляющие жизнеспособности предприятия. Показана роль конкурентных преимуществ в достижении и развитии жизнеспособности субъектов хозяйствования. Предложено трактовать жизнеспособность предприятий ритейла как их способность достигать целей развития на долговременной основе за счет реализации их конкурентных преимуществ.

Ключевые слова: жизнеспособность, розничная торговля, конкурентные преимущества, эффективность, научный подход.

VITABILITY OF RETAIL ENTERPRISES AS A MANIFESTATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES IMPLEMENTATION

N. Smolnyakova, M. Reznik

Maintenance of the existing competitive status, and moreover, its strengthening, requires retailers to pay constant attention to the processes of formation, realization and development of competitive advantages. Competitive advantages directly relate to the condition of any economic entity as its viability because a viable enterprise to a certain extent (technology, business processes, costs, image, market share, innovation or something else) exceeds its competitors.

At present, there is no unified approach to defining the definition of the concept of "enterprise viability" and this category is too widely interpreted in the economic literature. The branch science, unlike others, did not pay due attention to it, either as an auxiliary instrument of its own scientific research (retail management), or as equated with another subject of consideration (economic security), or as a result of the formation and implementation of a competitive trading enterprise strategy.

There is a necessity for a comprehensive study of the "viability" concept, namely: essence; components and properties; methodological assessment tools; factors of formation, maintenance and development; relationships with the concepts of "efficiency", "competitiveness", "competitive advantage" and other economic categories.

Scientific approaches to the interpretation of the "enterprise viability" concept are systematized: system-based, resource, stakeholder, strategic and others. General characteristics and constituents of the enterprise viability are characterized. Any competitive advantage generated and implemented by an enterprise enables it to enhance the existing level of viability, achieve its strategic goals of operation, including economic security and the desired level of efficiency.

It is proposed to interpret viability of retailers as their ability to achieve long-term development goals through competitive advantage.

Keywords: *vitality, retail, competitive advantage, efficiency, scientific approach.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Підприємства ритейлу належать до такого сектору сучасної економіки, які, з одного боку, щоденно залежать, від прихильності покупців їх товарів і послуг, а з іншого – відчують тиск із боку різноманітних численних конкурентів свого сегмента ринку. Підтримання існуючого конкурентного статусу, а тим більше його зміцнення вимагають від підприємств ритейлу постійної уваги до процесів формування, реалізації та розвитку конкурентних переваг. Конкурентні переваги безпосередньо пов'язані з таким станом будь-якого господарського суб'єкта, як його життєздатність, адже життєздатне підприємство за

певною ознакою (технологіями, бізнес-процесами, витратами, іміджем, часткою ринку, упровадженням інновацій тощо) переважає конкурентів. Проблематика конкурентних переваг, конкурентоспроможності й конкурентостійкості економічних систем різного рівня досить ґрунтовно досліджена багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, чого не можна сказати про життєздатність. Особливо актуальним є дослідження поняття життєздатності як системи для підприємств ритейлу, оскільки галузева наука, на відміну від інших, не приділяла йому належної уваги, або розглядаючи його як допоміжний інструмент власних наукових пошуків (управління роздрібним товарооборотом) [1], або підмінюючи (ототожнюючи) іншим предметом розгляду (економічною безпекою) [2], або визначаючи як результат формування та реалізації конкурентної стратегії торговельного підприємства [3]. Таким чином, існує потреба в комплексному дослідженні поняття «життєздатність», а саме: суті; складових і властивостей; методичного інструментарію оцінки; чинників формування, підтримання та розвитку; взаємозв'язку з поняттями «ефективність», «конкурентоспроможність», «конкурентні переваги» й іншими економічними категоріями. Практична складова таких наукових пошуків буде затребувана бізнесом, адже «понад 65% топ-менеджерів говорять, що їм бракує знань в сфері підвищення життєздатності компаній у довгостроковій перспективі» [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вважається, що першим дослідником категорії «життєздатність» став У.Р. Ешбі, який визначав її як здатність керівної системи долати зростання ентропії керованої системи [5]. Пізніше системний погляд на цю категорію було розвинуто Ст. Біром, який уважав життєздатність системою, організованою для задоволення вимог виживання за умов зміни зовнішнього середовища, що здатна забезпечити виживання інших систем, до яких вона сама належить [6]. Теоретичний і методичний розвиток їх поглядів спричинив появу численних праць послідовників як за кордоном (Дж.Й. Лін, С. Келлер, К. Прайс, С.В. Домрачев та ін.), так і на вітчизняних теренах (А. Альохін, І. Андрющенко, В. Бондаренко, А. Брутман, Т. Лепейко, Ю. Лисенко, В. Тимохін, В. Мартиненко, Л. Сергєєва, С. Шпак, Г. Шпілевська та ін.).

Науковці намагаються висвітлити різні аспекти життєздатності. Так, І.С. Андрющенко в монографії було: здійснено детальний розгляд суті поняття життєздатності соціально-економічної системи; охарактеризовано взаємозв'язок між теорією життєздатності суб'єкта господарювання й іншими економічними теоріями; узагальнено та запропоновано систему показників, що характеризують окремі складові життєздатності промислового підприємства; запропоновано

методологію сценарного прогнозування рівня життєздатності промислових підприємств [7].

У праці Н.В. Галкіної також обґрунтовується поняття життєздатності підприємства як соціально-економічної системи, але з позицій його інноваційного потенціалу з наголосом на домінуючому значенні такого невлдимого ресурсу, як лідер-керівник. Головним інструментом забезпечення життєздатності підприємства має бути комплекс функцій управління формуванням інноваційного середовища [8].

Використання ресурсного підходу демонструє і Д.Ю. Матузов, уважаючи його найефективнішим інструментом оцінки життєздатності підприємства [9].

Незважаючи на об'єктивну різноспрямованість, у зазначених наукових працях є спільні риси: прагнення надати власне обґрунтоване визначення поняття «життєздатність»; орієнтація на практику діяльності промислових підприємств; пропозиція реальних інструментів забезпечення/розвитку життєдіяльності; відсутність прямого зв'язку розглянутих аспектів життєздатності з конкурентоспроможністю та конкурентними перевагами.

Таким чином, можна констатувати, що в сучасних наукових публікаціях майже відсутній розгляд проблематики досліджень життєздатності підприємств ритейлу як результату реалізації їх конкурентних переваг.

Метою статті є розгляд суті поняття життєздатності підприємств ритейлу та ролі конкурентних переваг в її забезпеченні, підтриманні та розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пильна увага до життєздатності суб'єктів господарювання як економічної категорії є логічним проявом посиленого впливу на нього зовнішнього середовища, насамперед його мінливості, глобальної конкуренції, загостренням кризових явищ із притаманними їм фінансовою й політичною нестабільністю тощо. Усе більше підприємств за таких умов втрачають традиційні ринки, споживачів, конкурентні позиції і, як наслідок, або припиняють власне існування або завдяки реорганізації/адаптації до нових умов набувають нових якостей, підвищують власну ефективність і конкурентоспроможність. Навіть вищенаведене цитування підтверджує, що зараз відсутній єдиний підхід до визначення сутності поняття «життєздатність підприємства» і ця категорія надто широко трактується в економічній літературі. Головними причинами цього є її складність і багатогранність, різноманітність її смислових навантажень, якнайширша площина використання (від біологічних наук і кібернетики до галузевих

економік і різних видів менеджменту). Тому цілком зрозумілим є поширене вживання поняття «життєздатність» разом з іншими, такими як «виживання», «живучість», «життєстійкість», «життєзабезпечення», «життєдіяльність», «життєздатний розвиток», «життєзбереження», «абсолютна життєздатність», «нормальна життєздатність».

Концентрація зусиль науковців на соціально-економічних системах призвела до розвитку теорії життєздатності в напрямках як побудови її ієрархії (макро-, мезо- і мікрорівні, окремого товару), так і вирішення економічних проблем (визначення складових, поточного стану, прогнозування траєкторії розвитку життєздатності). Проте існують об'єктивні й суб'єктивні причини, які не дозволяють створити цілісну загальну теорію життєздатності суб'єктів підприємництва, методичний інструментарій її оцінки та подальшого використання в управлінні підприємствами:

- відсутнє загальноприйняте трактування поняття, чітко сформульованих уявлень, єдиної методології та методичного забезпечення оцінки життєздатності підприємств, у тому числі й роздрібно́ї торгівлі;

- складність, динамічність, низька передбачуваність і прогнозованість змінень зовнішнього середовища;

- недооцінювання складності підприємства як соціально-економічної системи, перспектив і характеру його змін за траєкторіями розвитку/удосконалення;

- багатоваріантність тлумачень зв'язку між ефективним функціонуванням, конкурентоспроможністю, конкурентними перевагами та життєздатністю.

Тому ми можемо спостерігати в наукових працях такі визначення суті життєздатності: здатність нескінченно довго зберігати і підтримувати самостійне існування [10, с. 37]; можливість функціонування протягом необмеженого періоду часу в умовах впливу чинників збурювання за прийнятного рівня ефективності [11]; можливість досягати власних економічних цілей [12, с. 23]; сукупність властивостей, що забезпечують існування і розвиток підприємства [13, с. 113]; наявність необхідного і достатнього потенціалу для подолання дисбалансу господарської системи та підтримування певного рівня господарської діяльності з метою уникнення збитковості [10, с. 15]; комплексна характеристика ефективності використання сукупності стратегічних ресурсів, яка відбивається у наборах ключових показників сталого розвитку підприємства за умов нестабільного зовнішнього середовища [9].

Зрозуміло, що наведені й інші існуючі визначення суті життєздатності підприємства сформульовані з огляду на конкретний

підхід, якого дотримується певний науковець. Дослідивши наукові підходи різних авторів до трактування суті поняття «життєздатність підприємства», ми систематизували їх у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні підходи до визначення поняття «життєздатність підприємства»

Автор	Зміст визначення
1	2
<i>Системний підхід</i>	
Лисенко Ю.Г., Тімохін В.Н., Руденський Р.А. [11]	Життєздатність це можливість функціонування економічної системи протягом необмеженого періоду часу в умовах дії збурюючих чинників за прийнятого рівня ефективності
Сергєєва Л.Н., Бакурова А.В., Воронцов В.В. [15]	Життєздатна система – система, здатна нескінченно довго зберігати та підтримувати самостійне існування
Васильців Т.Г., Литвинюк А.А. [16, с. 142]	Життєздатність підприємства як мікроекономічної системи та суб'єкта господарювання ринкових відносин обумовлюється дотриманням певних «параметрів життєздатності», під якими розуміють найважливіші характеристики внутрішнього стану підприємства, порушення яких призводить до економічної загибелі підприємства – самостійної або примусової ліквідації
Андрющенко І.Є. [7, с. 2728]	Життєздатність промислового підприємства це здатність системи підтримувати функціонування (стійкість, надійність), забезпечувати розвиток (живучість, вмотивованість) шляхом постійного вдосконалення (процеси, пов'язані з удосконаленням та саморозвитком), із метою ефективної реалізації місії і бачення
Порохня В.М., Колісник Ю.О. [17]	Це здатність економічної системи до руху між станами; досягнення цілей функціонування; обміну усіма видами ресурсів із внутрішнім і зовнішнім середовищами; відтворення; взаємодії системи із суб'єктами економічної діяльності; ефективності вибору стратегій функціонування
<i>Ресурсний підхід</i>	
Мартиненко В.П. [10, с. 15]	Це наявність необхідного і достатнього потенціалу для подолання дисбалансу господарської системи та підтримання певного рівня господарської діяльності з метою уникнення збитковості
Савчук С.І. [18]	Це спроможність підприємства здійснювати процес функціонування за рахунок власних ресурсів у тривалій перспективі

1	2
Галкіна Н.В. [8, с. 15]	Життєздатність підприємства як соціально-економічної системи – це сукупність матеріально-технічних, нематеріальних і невлених ресурсів, які визначають здатності суб'єктів підприємства до самоорганізації та самостійного функціонування в інноваціях
Матузов Д.Ю. [9, с. 29–30]	Це такий стан організації, який досягається за найефективнішого використання стратегічних ресурсів підприємства, що дозволяють йому здійснювати стійку динаміку зростання вартості бізнесу за умов виникнення зовнішньої та внутрішньої економічної загрози
<i>Стейкхолдерський підхід</i>	
Група компаній The Ken Blanchard Companies [19]	«...ступінь успішності організації в очах її клієнтів, співробітників та акціонерів, а також її економічна стабільність впродовж деякого часу»
Альохін А.Б. [12, с. 23]	Здатність підприємства досягати власних економічних цілей, тобто задовольняти інтереси власників (вищого менеджменту) на довготривалій основі за рахунок власних можливостей (без допомоги ззовні)
Шпак С.А. [20, с. 102]	Здатність підприємства генерувати прийнятний рівень чистого доходу на довгостроковій основі, що посідає вищий рівень ієрархії потенційних ознак підприємства
Лин Дж.Й. [21]	Здатність підприємства без державної підтримки отримувати нормальний прибуток в умовах відкритого вільного і конкурентного ринку
<i>Стратегічний підхід</i>	
Бондаренко В.М., Слава С.С. [23]	Стратегія підприємства, яка обирається залежно від рівня життєздатності системи та спрямована на самостійне, довготривале існування в конкретному оточенні
<i>Життєздатність як система чинників забезпечення розвитку підприємства</i>	
Височин І.В. [1]	Система взаємопов'язаних, взаємообумовлених і взаємодіючих чинників, які забезпечують ефективний та сталий розвиток підприємства роздрібною торгівлею на ринку як за сучасних умов, так і на перспективу
Брутман А.Б. [14, с. 156]	Рівень життєздатності підприємства визначається як станом підприємства, включаючи параметри його функціонування (тобто ендогенними чинниками), так і станом зовнішнього середовища функціонування підприємства (тобто екзогенними чинниками)
Шпілевська Г.М. [13, с. 113]	Це сукупність властивостей, що забезпечують існування і розвиток підприємства в реальних умовах зовнішнього середовища та виявляються у взаємодії з нею

Продовження табл. 1

1	2
<i>Життєздатність як певний економічний показник діяльності підприємства</i>	
Васильців Т.Г., Литвинюк А.А. [16, с. 142]	Життєздатність досягається, коли продукція підприємства, його капіталні та поточні витрати, рівень продажу й цінова політика забезпечують такий рівень економічної рентабельності підприємства, що відповідає сучасним умовам господарювання
Борисова М.С. [22, с. 10]	Це комплексна характеристика стану динамічної рівноваги підприємства у сукупності управлінських і виробничих відносин. Виражається набором ключових показників ефективності, таких як критерії й агреговані показники сталого та збалансованого функціонування за умов благополучного та неблагополучного зовнішнього середовища
<i>Життєздатність \geq ефективність функціонування підприємства</i>	
Богопольский Ю.А. [24, с. 137-139]	«Широкі поняття, яке має на увазі ефективне і конкурентне функціонування, а також інноваційні можливості організації, залежить від мотивації та творчих здібностей службовців різних рівнів»
Домрачев С.В. [25, с. 5-9]	Здатність до сталого й ефективного функціонування відповідно до стадії його життєвого циклу. Життєздатність «за певних умов може бути тотожною таким економічним категоріям, як стійкість або ефективність»
Благутін М., Келлер С., Прайс К., Точін А. [4]	Здатність організації оновлюватися, корегувати свої дії та вибудовувати стратегію швидше за конкурентів, що дозволяє підтримувати визначну ефективність протягом тривалого часу
<i>Життєздатність = конкурентоспроможність підприємства</i>	
Шпак С.А. [20, с. 98]	Конкурентоспроможність підприємства є ні чим іншим як життєздатністю підприємства в конкурентному середовищі, тобто є похідною від життєздатності ознакою. В ієрархії здатностей підприємства вищий рівень посідає життєздатність (конкурентоспроможність) підприємства

Заведено виокремлювати такі загальні ознаки життєздатності підприємства [26]:

- своєчасне розпізнавання змін в навколишньому середовищі – у суспільстві, на ринку або у власника;
- інтеграція в цілісну систему більш високого рівня без втрати самостійності;
- наявність гнучких, динамічних, таких, що здатні до самоорганізації, інноваційних елементів;
- наявність мотиваційної системи, орієнтованої на кінцеві результати;

– швидка реакція на негативні й позитивні чинники зміни стратегічних установок.

За джерелом [4], життєздатність підприємства визначається дев'ятьма елементами:

1. Розуміння напрямів розвитку компанії.
2. Відповідальність за результат.
3. Координація та контроль.
4. Орієнтація на зовнішнє середовище.
5. Керівництво.
6. Інновації та набуття знань.
7. Робоче середовище та корпоративна культура.
8. Корпоративні навички організації.
9. Мотивація персоналу.

Меті нашого дослідження найбільше відповідає позиція таких авторів [4; 12; 14; 18; 20; 24], які прямо або опосередковано визначають роль конкурентних переваг у набутті певного конкурентного статусу підприємством, а отже, і забезпечення та розвитку його життєздатності.

Будь-які сформовані та реалізовані підприємством конкурентні переваги дають йому змогу підвищити існуючий рівень його життєздатності, досягти стратегічних цілей функціонування, у тому числі економічної безпеки та бажаного рівня ефективності.

Зважаючи на висловлене, на нашу думку, життєздатність підприємств ритейлу – їх здатність досягати цілей розвитку на довготривалій основі за рахунок реалізації конкурентних переваг.

Висновки. Наведені підходи до визначення суті та властивостей життєздатності підприємств ритейлу як прояву реалізації конкурентних переваг сприятимуть розробці більш обґрунтованих заходів для їх ефективного функціонування та досягнення цілей розвитку.

Список джерел інформації / References

1. Височин И. В. Управление товарооборотом в системе экономического управления предприятием розничной торговли / И. В. Высочин // Экономика и предпринимательство. – 2013. – № 3 (32). – С. 258–264.

Vysochin, I. (2013), “Management of commodity turnover in the system of economic management of a retail trade enterprise” [“Upravleniye tovarooborotom v sisteme ekonomicheskogo upravleniya predpriyatiyem roznichnoy trgovli”], *Economics and Entrepreneurship*, № 3(32), pp. 258–264.

2. Добуш З. О. Пріоритети і засоби посилення життєздатності підприємств роздрібно́ї торгівлі / З. О. Добуш // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 2, Т. 1. – С. 66–70.

Dobush, Z. (2014), “Priorities and means of enhancing the viability of retailers”, *Herald Khmelnytsky National un-ty* [“Priorytety i zasoby posylennya zhytlyezdatnosti pidpryemstv rozdribnoyi torhivli”], № 2, Iss. 1, pp. 66–70.

3. Белова О. І. Формування конкурентної стратегії підприємства торгівлі / О. І. Белова // Вчені записки Університету «КРОК». – 2018. – № 4 (52), – С. 86–93.

Belova, O. (2018), “Formation of a competitive strategy of a trade enterprise”, *Academic notes of KROK University* [“Formuvannya konkurentnoyi stratehii pidpryyemstva torhivli”], № 4 (52), pp. 86–93.

4. Благутин М., Келлер С., Прайс К., Точин А. Жизнеспособность организации / М. Благутин, С. Келлер, К. Прайс, А. Точин // Вестник McKinsey. – 2014. – № 31. – С. 49–67.

Blagutin, M., Keller, S., Price, K., Tochin, A., (2014), Viability of the organization, *McKinsey Bulletin* [“Zhiznesposobnost' organizatsii”], № 31, pp. 49–67.

5. Эшби У. Р. Введение в кибернетику / У. Р. Эшби. – М. : Наука, 1975. – 427 с.

Ashby, U. (1975), *Introduction to Cybernetics* [Vvedeniye v kibernetiku], Nauka, Moscow, 427 p.

6. Стаффорд Б. Кибернетика и менеджмент : [пер. с англ.] / Б. Стаффорд. – М. : КомКнига, 2006. – 280 с.

Stafford, B. (2006), *Cybernetics and Management* [Kibernetika i menedzhment], KomKniga, Moscow, 280 p.

7. Андриющенко І. Є. Формування життєздатності промислових підприємств : монографія / І. Є. Андриющенко. – Маріуполь : ПДТУ, 2017. – 329 с.

Andryushchenko, I. (2017), *Forming the viability of industrial enterprises: monograph* [Formuvannya zhyttyezdatnosti promyslovykh pidpryyemstv : monohrafiya], PDTU, Mariupol, 329 p.

8. Галкина Н. В. Обеспечение жизнеспособности предприятия в условиях инновационного технологического развития / Н. В. Галкина // Известия вузов. Горный журнал. – 2019. – № 5. – С. 83–91.

Galkina, N. (2019), “Ensuring the viability of an enterprise in conditions of innovative technological development”, *News of universities. Mountain Journal* [“Obespecheniye zhiznesposobnosti predpriyatiya v usloviyakh innovatsionnogo tekhnologicheskogo razvitiya”], № 5, pp. 83–91.

9. Матузов Д. Ю. Обеспечение жизнеспособности организации на основе управления стратегическими ресурсами : дис. ... канд. экон. наук / Д. Ю. Матузов. – Воронеж, 2016. – 216 с.

Matuzov, D. (2016), *Ensuring the viability of an organization based on strategic resource management: dissertation* [Obespecheniye zhiznesposobnosti organizatsii na osnove upravleniya strategicheskimi resursami: dis. ... kand. ekon. nauk], Voronezh, 216 p.

10. Мартиненко В. П. Стратегія життєздатності промислових підприємств : монографія / В. П. Мартиненко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 327 с.

Martynenko, V. (2006), *The strategy of viability of industrial enterprises: monograph* [Stratehiya zhyttyezdatnosti promyslovykh pidpryyemstv: monohrafiya], Center for Educational Literature, Kyiv, 327 p.

11. Методология моделирования жизнеспособных систем в экономике: монография / Ю. Г. Лысенко, В. Н. Тимохин, Р. А. Руденский и др. – Донецк : Юго-Восток Лтд, 2009. – 350 с.

Lysenko, Yu., Timokhin, V., Rudensky, R., et al. (2009), *The methodology of modeling viable systems in the economy: monograph* [Metodologiya modelirovaniya zhiznesposobnykh sistem v ekonomike: monografiya], Southeast Ltd., Donetsk, 350 p.

12. Алехин А. Б. Жизнеспособность промышленных предприятий: формализация и оценка / А. Б. Алехин // Вісник Маріупольського державного університету. – 2012. – № 3. – С. 22–31.

Alekhin, A. (2012), B. “Viability of industrial enterprises: formalization and assessment”, *Bulletin of Mariupol State University* [“Zhiznesposobnost' promyshlennykh predpriyatiy: formalizatsiya i otsenka”], № 3, pp. 22–31.

13. Шпілевська Г. М. Механізм формування фінансової життєздатності підприємства на основі принципів організації життєздатних систем Стаффорда Біра / Г. М. Шпілевська // Бізнес Інформ. – 2010. – № 5 (1). – С. 113–117.

Shpilevskaya, G. (2010), “Mechanism of formation of financial viability of the enterprise on the basis of the principles of organization of viable Stafford Beer systems” [“Mekhanizm formuvannya finansovoyi zhyttyezdatnosti pidpryyemstva na osnovi pryntsyviv orhanizatsiyi zhyttyezdatnykh system Stafforda Bira”], *Business Inform*, № 5(1), pp. 113–117.

14. Брутман А. Б. Промышленное предприятие как объект измерения конкурентоспособности: методологический аспект / А. Б. Брутман // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 4, т. 2. – С. 154–161.

Brutman, A. (2009), “Industrial enterprise as an object of measuring competitiveness: methodological aspect”, *Herald Khmelnytsky National un-ty* [“Promyshlennoye predpriyatiye kak ob'yekt izmereniya konkurentosposobnosti: metodologicheskyy aspekt”], Vol. 4, Iss. 2, pp. 154–161.

15. Моделирование структуры життєздатних соціально-економічних систем: монографія / Л. Н. Сергеева, А. В. Бакурова, В. В. Воронцов, С. О. Зульфугарова. – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 200 с.

Sergeyev, L., Bakurova, A., Vorontsov, V., Zulfugarova, S. (2009), *Modeling the structure of viable socio-economic systems: monograph* [Modelyuvannya struktury zhyttyezdatnykh sotsialno-ekonomichnykh system: monohrafiya], KPU, Zaporizhzhya, 200 p.

16. Васильців Т. Г. Теоретико-методичні та прикладні аспекти забезпечення життєздатності підприємства / Т. Г. Васильців, А. А. Литвинюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.8. – С. 141–145.

Vasyltsev, T., Litvinyuk, A. (2012), “Theoretical-methodological and applied aspects of enterprise viability”, *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine* [“Teoretyko-metodychni ta prykladni aspekty zabezpechennya zhyttyezdatnosti pidpryyemstva”], Vol. 22.8, pp. 141–145.

17. Порохня В. М. Моделирование багатомірних фінансово-господарських потоків : монографія / В. М. Порохня, Ю. О. Колісник. – Запоріжжя : Гуманіт. ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніцип. упр.», 2007. – 191 с.

Porokhnya, V., Kolesnik, Yu. (2007), *Modeling of multidimensional financial and economic flows: monograph [Modelyuvannya bahatomirnykh finansovo-hospodars'kykh potokiv: monohrafiya]*, Humanitarian. Zaporizhzhya Institute of State and Municipal Administration, Zaporizhzhya, 191 p.

18. Савчук С. И. О соотношении понятий конкурентоспособности продукции и предприятий. Методологические аспекты / С. И. Савчук // Экономика: проблемы теории та практики. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. – Вип. 186, т. 1. – С. 57–68.

Savchuk, S. (2003), “On the correlation of the concepts of competitiveness of products and enterprises. Methodological aspects”, *Economics: Problems of Theory and Practice* [“О соотношении понятий конкурентоспособности продукции и предприятий. Методологические аспекты”], DNU, Dnepropetrovsk, Vol. 186, Iss. 1, pp. 57–68.

19. Взаимосвязь между прибылью компании и качеством руководства. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.naim.ru/reviews/>

“The relationship between company profit and leadership quality”, available at: <https://www.naim.ru/reviews/>

20. Шпак С. А. Категории адаптации и адаптивности в теории управления реструктуризацией предприятий / С. А. Шпак // Вісник ЖДТУ. – 2018. – № 1 (83). – С. 96–103.

Shpak, S. (2018), “Categories of adaptation and adaptability in the theory of enterprise restructuring management”, *ZhSTU Bulletin* [“Категорії адаптації і адаптивності в теорії управління реструктуризацією підприємств”], No. 1(83), pp. 96–103.

21. Лин Дж. Й. Демистификация китайской экономики / Дж. Й. Лин. – М. : Мысль, 2013. – 384 с.

Lin, J.Y. (2013), *Demystification of the Chinese economy [Demistifikatsiya kitayskoy ekonomiki]*, Mysl, Moscow, 384 p.

22. Борисова М. С. Стратегическое управление жизнеспособностью промышленного предприятия с применением сбалансированной системы показателей: автореф. канд. экон. Наук / М. С. Борисова. – Курск, 2012. – 23 с.

Borisova, M. (2012), *Strategic management of the viability of an industrial enterprise using a balanced scorecard: Author's thesis [Strategicheskoye upravleniye zhiznesposobnost'yu promyshlennogo predpriyatiya s primeneniyyem sbalansirovannoy sistemy pokazateley: avtoref. dys. kand. ekon. nauk]*, Kursk, 23 p.

23. Бондаренко В. М. Структурирование життєздатного розвитку: аналіз підходів та дефініцій / В. М. Бондаренко, С. С. Слава // Регіональна економіка. – 2008. – № 4 (50). – С. 208–214.

Bondarenko, V., Slava, S. (2008), “Structuring viable development: an analysis of approaches and definitions” [“Strukturuvannya zhytlyezdatnoho rozvytku : analiz pidkhodiv ta definitsiy”], *Regional Economics*, No. 4(50), pp. 208–214.

24. Богопольский Ю. А. Активно-оперативная адаптивность системы управления как фактор обеспечения выживаемости и повышения жизнеспособности предприятия / Ю. А. Богопольский // Вестник МГТУ. – 1998. – № 1. – С. 137–144.

Bogopolsky, Yu. (1998), "Active-operational adaptability of the control system as a factor in ensuring survival and increasing the viability of the enterprise", *Vestnik MGTU* ["Aktivno-operativnaya adaptivnost' sistemy upravleniya kak faktor obespecheniya vyzhivayemosti i povysheniya zhiznesposobnosti predpriyatiya"], No. 1, pp. 137–144.

25. Домрачев С. В. Совершенствование оценки жизнеспособности предприятия металлургического комплекса: автореф. канд. экон. наук / С. В. Домрачев. – Челябинск, 2005. – 23 с.

Domrachev, S. (2005), *Improving the assessment of the viability of a metallurgical complex enterprise: Author's thesis* [Sovershenstvovaniye otsenki zhiznesposobnosti predpriyatiya metallurgicheskogo kompleksa: avtoref. dys. kand. ekon. nauk], Chelyabinsk, 23 p.

26. Молодчик А. В. Менеджмент: стратегия, структура, персонал, знание / А. В. Молодчик, М. А. Молодчик. – М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2005. – 296 с.

Molodchik, A., Molodchik, M. (2005), *Management: strategy, structure, personnel, knowledge* [Menedzhment: strategiya, struktura, personal, znaniye], Publishing House of the Higher School of Economics, Moscow, 296 p.

Смольнякова Наталія Миколаївна, канд. экон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі ім. І. Г. Бережного, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-58; e-mail: n.smolnyakova@hduht.edu.ua.

Смольнякова Наталья Николаевна, канд. экон. наук, доц., кафедра економіки підприємств харчування та торгівлі ім. І. Г. Бережного, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-58; e-mail: n.smolnyakova@hduht.edu.ua.

Smolnyakova Nataliya, PhD in Economics, Assoc. Professor, Department of Economics of Food Technology and Trade Enterprises the name of I. G. Berezhnoy, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, 61051, Ukraine. Tel.: (057)349-45-58; e-mail: n.smolnyakova@hduht.edu.ua.

Резник Маріанна Олегівна, технік III кат., економічний факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-58; e-mail: hduht.kepht@gmail.com.

Резник Марианна Олеговна, техник III кат., экономический факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-58; e-mail: hduht.kepht@gmail.com.

Rezyuk Marianne, technician III categories, Faculty of Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska st., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-58; e-mail: hduht.kepht@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.3601994